DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.51477>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 23-05-2021
Kabul Tarihi: 28-09-2021
On-line Yayın: 31-10-2021

Article Type: Research article
Submitted: 23-05-2021
Accepted: 28-09-2021
Published Online: 31-10-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gökçe, C. & Kaya, A. (2021). Terörün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRICS-T Ülkeleri Örneği. *Journal of History School*, 54, 3708-3723.

**TERÖRÜN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BRICS-T
ÜLKELERİ ÖRNEĞİ¹**

Cem GÖKCE² & Abdurrahim KAYA³

Öz

Terör çok eski dönemlerden beri yıkıcı etkileri olan ve toplumların gündeminde yer alan bir kavramdır. Terörün öncelikle güvenlik kavramını tehdit edici bir unsur olduğu ayrıca ölümcül ve yıkıcı etkilerinin olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte, terör olaylarının ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri literatürde uzun zamandır tartışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı terörün ekonomiler üzerindeki en önemli etkilerinden biri olan ekonomik büyümeye etkisini analiz etmektir. Bu amaçla BRICS-T ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) için terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yardımıyla ampirik olarak incelenmiştir. Çalışmanın temel sonuçları beklentiler dahilinde ortaya çıkmıştır. Çalışma, ele alınan ülkelerde terörün ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediğini ampirik olarak ortaya konmuştur. Çalışmanın temel ampirik sonucuna göre, terör değişkenindeki 1 birimlik artış GDP değişkenini 0,396 birim azaltmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda uluslararası toplumun terörün ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarını artırması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Terör, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi, BRICS-T Ülkeleri

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %50, 2. yazar: %50.

² Dr.Öğr.Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, İktisat Politikası Anabilim Dalı, cgokce@aku.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7805-6977

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orcid: 0000-0002-8475-1906

The Effect of Terrorism on Economic Growth: The Case of the BRICS-T Countries

Abstract

Terrorism is a concept that has been on the agenda of societies and has had devastating effects since ancient times. It should not be forgotten that terrorism is a threat to the concept of security and has fatal and destructive effects. However, the economic, political, and social effects of terrorist incidents have been discussed in the literature for a long time. The aim of this study is to analyze the effect of terrorism on economic growth, which one is the most important effect on economies. For this purpose, the effect of terrorism on economic growth for BRICS-T countries (Brazil, Russia, India, China, South Africa, and Turkey) has been studied empirically with the help of panel data analysis. The main results of the study empirically revealed that terrorism negatively affects economic growth in countries considered within the expected expectations. According to the primary empirical result of the study, one unit increase in the terror variable reduces the GDP variable by 0.396 units. As a result, it is emphasized that the international community should increase its efforts to eliminate terrorism.

Keywords: Terror, Economic Growth, Panel Data Analysis, BRICS-T Countries

GİRİŞ

Terör kavramı, "korkutmak" anlamına gelen Latince "terrere" kelimesinden gelmektedir. Terör, masum sivil halkı hedef alan şiddet unsurlarıyla ilgili kavramdır. Resmi olarak, dünya genelinde kabul görülmüş bir tanımı olmasa da, hali hazırda bildirimler, verilen kararlar ve ilgili anlaşmalar yaşanan belirli eylemleri ve olayları terör olarak tanımlamaktadır.

Terör kavramını incelemek insanlık tarihini incelemekle eşdeğerdir. Terör, tarihten bugüne kişileri, toplumları, ülkeleri tehdit etmiş ve tehdit etmeyi de sürdürmektedir. Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesinden 11 Eylül 2001 de Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik yapılan uçak saldırılarına kadar tarihte unutulmaz terör faaliyetleri gerçekleşmiştir. Artık terör bir tehdit unsuru olmaktan çıkmış olup dünyanın gündeminde olan bir savaş türü haline gelmiştir. ABD'de yaşanan 11 Eylül saldırıları terör olaylarının yeni bir başlangıcı olmuş ve terör hareketleri, yeniden tartışmaya açılmış, anlaşılmaya ve sorgulanmaya başlamıştır. Saldırıların akabinde terör, daha geniş boyutta ele alınmış insanlığın doğrudan can kaybına ve yaralanmasına neden olmuş bunun yanı sıra ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik olarak insanlığa zarar vermiştir.

Terör kavramı ile ekonomi hem doğrudan hem de dolaylı olarak ilişkilidir. Nitekim terör, can ve mal kayıplarının akabinde ülke ekonomisi için önemli

kayıplara neden olmaktadır. Terörün amaçlarından biri de ülkeyi ekonomik olarak yıpratmaktır. Bu durum ekonomik büyümeyi yavaşlatır ve dolayısıyla sekteye uğratar. Ekonomik büyüme, ülkelerin en temel politik hedeflerindendir. Büyüme hesaplanırken nihai mal ve hizmet harcamaları esas alınmaktadır. Terör saldırıları büyümenin unsurlarına etki etmektedir. Bu yüzden terör ülkelerin ekonomik olarak büyümesine zarar vermektedir. Ülkelerin büyümesini azaltan etki, güvenliğe yapılan harcamalar ile terör riskinden dolayı yatırımların azalmasıdır. Dolayısıyla terör tüketim ve yatırım davranışlarında değişmelere yol açmaktadır (Liapina, 2019).

Bu çalışmada terörün ekonomik büyümeye etkisi ekonomi çevrelerinde yükselen güç olarak tanımlanan ve gelişmekte olan ülkelere Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye özelinde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde terör ve ekonomik etkileri açıklanmıştır. Ardından literatür taramasına yer verilmiş olup konu ile ilişkili önceden yapılan çalışmalara değinilmiştir. Son olarak panel veri analizi kullanılarak yapılan analize ait bulgular sunulmuştur.

TERÖR VE EKONOMİK ETKİLERİ

Terör denildiğinde birçok insan ne olduğu hakkında tam bir fikre ve izlenime sahip değildir. Çünkü terör kelimesinin doğru, anlaşılır, somut ve herkes tarafından kullanılan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Terör kavramı üzerinde çalışmalar arttıkça farklı tanımlar ortaya konulmaktadır. Terör latince bir kelimedir ve dilimizdeki karşılığı "korku" olarak bilinmektedir. Aynı zamanda terör eski Türkçe kökenli "tedhiş" ve Arapça karşılığı "dehşet" kelimelerinden gelen korkutma, yıldırma ve şiddet anlamını içerir (Akbaş ve Çütücü, 2019).

Terörü kendi içerisinde; (1) devlet terörü, (2) etnik terör, (3) dinsel terör, (4) biyoterörizm, (5) kimyasal terör, (6) sanal/siber-terörizm, (7) eko terörizm, (8) narkoterörizm, (9) nükleer terörizm, (10) tarım terörizmi ve (11) deniz terörü şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Gökbunar ve Ulsan (2010) terör türlerinin ortak özelliklerini; örgüt olarak hareket ederek zorbalık, yağmacılık, adam kaçırma, istismar, soygunculuk, tahrip, tehdit, işkence, kaçakçılık ve öldürme gibi yöntemlerin yanında devletin yönetim otoritesini reddeden ve maddi manevi kalıcı hasar bırakan faaliyetler olarak ifade etmişlerdir.

Günümüzde Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye ekonomileri gelişmekte olan ekonomiler olarak anılmaktadır. Ekonomik birimlerin davranış ve geleceğe yönelik beklentilerini etkileyen terörün ekonomik büyümeyi de sekteye uğrattığı bilinmektedir. Terör örgütlerinin ülkelere sürekli

faaliyette bulunması, ülke yönetimlerinin terörle mücadelesi için ciddi anlamda kaynak ayırmasına neden olmaktadır. Bu durum ülkelerde bütçe açığı oluşturmakta ve devlet borçlanmaya gitmektedir. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik büyümesini de yavaşlatmaktadır (Akbaş ve Çütcü, 2019).

Vision of Humanity (2021) Küresel Terörizm Endeksi (Global Terrorism Index) 2019 yılı verilerine göre, BRICS-T ülkelerinin endekste 135 ülke içerisinde sıralaması şu şekildedir: Hindistan 8., Türkiye 18., Rusya 39., Güney Afrika 41., Çin 53., ve Brezilya 68. sırada yer almaktadır. Endekste terör faaliyetlerinin en yoğun olduğu ülke birinci sırada yer alan Afganistan'dır. Çalışma da ele alınan ülke grubunun küresel terörizm endeksi sıralamasında ilk yetmiş ülke içerisinde yer alması terör faaliyetlerinin yoğun/orta yoğun ülkeler olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Terörün ekonomik etkilerinin gösterildiği şekil 1'de üretimin etkilenmesi iki farklı şekilde meydana gelmektedir. İlk etki terörden dolayı mevcut üretimin düşmesidir. İkincisi ise terörden dolayı ülkede yatırım yapacak olan yerli ve yabancı yatırımcının kaçması ve dolayısıyla da üretime etki etmesidir. Üretim ve yatırım terörden etkilendiği için istihdamı da azaltarak işsizliğin artmasına sebep olacaktır. Terörün bir başka etkisi de sektörel açıdan etkidir. Bunlar ulaştırma, turizm ve sigortacılık sektörlerine olumsuz etkisidir. Son olarak terör eğitim ve sağlık ve alt yapı harcamalarını da olumsuz etkilerken uluslararası ticareti de olumsuz olarak etkilemektedir (Gökce, 2021).

Şekil 1 - Terörün Ekonomik Etkileri, Kaynak: (Gökce, 2021)

LİTERATÜR

Terör saldırılarının son yıllarda kayda değer şekilde artışı ve ülkelerde meydana gelen terör olaylarının ekonomi üzerinde oluşturduğu etkiler konusunda literatür incelenirken, terörün makroekonomi açısından etkileri ele alınacaktır. Literatürde terörün ekonomik etkileri açısından en fazla çalışmaya konu olan değişkenler; doğrudan yabancı yatırımlar, savunma harcamaları, turizm, istihdam, enflasyon ve büyüme olarak tespit edilmiştir. Terörün doğrudan yabancı yatırımlara etkisini inceleyen çalışmalara Akıncı vd. (2015), Shah vd. (2016)'ın çalışmaları örnek olarak verilebilir. Savunma harcamaları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalara ise Özçelik ve Önder (2016), Hunter (2021) örnek olarak verilebilir. Son olarak turizm, istihdam ve enflasyon üzerine etkilerini inceleyen çalışmalara örnek olarak Başar vd. (2016), Greenbaum vd. (2007), Akıncı vd. (2014) verilebilir. Akıncı vd. (2015), çalışmalarında terörün az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 2005-2011 döneminde doğrudan yabancı yatırımlar ve portföyyatırımları üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda terörün doğrudan yabancı yatırım ve portföy yatırımları negatif olarak etkilediğini bulmuşlardır. Benzer bir çalışmada Shah vd. (2016), Pakistan'da 1981 ve 2015 yılları arasında terörün doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma sonucunda terörün doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini bulmuşlardır. Terörün savunma harcamalarına etkisini Özçelik ve Önder (2016), 126 ülke üzerinde test etmişlerdir. Çalışma sonucunda terör riskinin artmasıyla savunma harcamalarının da arttığını bulmuşlardır. Benzer bir çalışmada Hunter (2021), 119 ülkede 1982-2012 yılları arasında terörün askeri harcamalar üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada terörün askeri harcamaları olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir. Başar vd. (2016), BRICS ve MINT ülkelerinde terörün turizm üzerindeki etkisini 2002-2013 dönemleri arasında ele almışlardır. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde ülke grubu içinde yer alan Meksika ülkesi hariç diğer ülkelerin turizm sektörü terörden olumsuz etkilendiği sonucuna varmışlardır. Greenbaum vd. (2007), terörün İtalya'da istihdam üzerindeki etkisini 1985 ve 1997 yılları arasında incelemişlerdir. Çalışmalarında istihdamı olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Terörizmin enflasyon ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran Akıncı vd. (2014), az gelişmiş gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler açısından 2002 ve 2011 yılları arasında incelemektedirler. Çalışma sonuçları terörizmin her üç ülke grubunda da enflasyon ve ekonomik büyümeye negatif olduğuna ulaşmıştır. Genel anlamda çalışmalar değerlendirildiğinde terör makro değişkenler olarak hepsinde olumsuz etkiye sebep olmuştur.

Literatürde terörün ekonomik etkilerini inceleyen çalışmalarda terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Genel sonuçlara göre terörün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak Abadie ve Gardeazabal (2003), Gaibulloev ve Sandler (2008), Çınar (2017), Bayar ve Gavriletea (2018), Zakaria vd. (2019) ve Şit ve Karadağ (2019) verilebilir. Abadie ve Gardeazabal (2003), İspanya'daki Bask Bölgesinde terörün büyüme üzerindeki etkisini yirmi yıllık dönemde incelemişlerdir. Bask Bölgesindeki terör olaylarının büyüme üzerindeki etkisi benzer bölgedeki terör olaylarının olmadığı sentetik bölgeye göre yüzde 10 daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çınar (2017), çalışmasında 115 ülkede terör ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma sonucunda, terörden düşük gelirli ülkelerin ekonomik büyümesi, yüksek gelirli ülkelerin ekonomik büyümesinden üç kat fazla etkilediğini tespit etmiştir. Bir başka çalışmada Zakaria vd. (2019), Pakistan'da terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Ayrıca çalışmada ekonomik değişkenler olarak doğrudan yabancı yatırım, yerli yatırım ve hükümet harcamaları da kullanılmıştır. Sonuç olarak, terörün doğrudan yabancı yatırım ve yerli yatırım üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olduğu, hükümet harcamaları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Ekonomik büyüme üzerinde terörün etkisinin ise net bir biçimde negatif olduğunu saptamışlardır. Şit ve Karadağ (2019), ele aldıkları çalışmalarında Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Mısır olmak üzere dört ülkede terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, terörün ekonomik büyüme üzerinde olumsuz yönde ve yüksek oranlı etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer bir çalışmada Gaibulloev ve Sandler (2008), 18 Batı Avrupa Ülkelerinde ulusal terör ve uluslararası terör olaylarının büyümeye etkisini incelemişlerdir. Hem ulusal hem de uluslararası terör olaylarının büyümeyi olumsuz olarak etkilediği sonucunu bulmuşlardır. Bayar ve Gavriletea (2018), 18 MENA ülkesinde terör, barış ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Sonuç olarak, barışçıl alan ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, terörün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucunu bulmuşlardır. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında genellikle ülke grupları, sıradan seçilmiş ülkeler ya da gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırılmış ülkeler bazında çalışmalar mevcuttur. Dolayısıyla terörün ekonomik büyümeye etkisini BRICS ülkeleri ve Türkiye örneklemini üzerine inceleyen çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak terörün ekonomik büyüme üzerine etkisini Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye olmak üzere altı ülkede ampirik olarak incelenmiştir.

VERİ SETİ, YÖNTEM VE AMPİRİK BULGULAR

Çalışmada terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi BRICS ülkeleri olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve bu ülkeler ile birlikte gelişmekte olan ülkeler içerisinde anılan Türkiye olmak üzere altı ülke için analiz gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1
Veri Seti ve Kaynakları

Değişkenler	Değişkenlerin Tanımı	Veri Kaynağı
GDP	GSYİH'daki Büyüme (yıllık %)	Dünya Bankası (2021)
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım (GSYİH %)	Dünya Bankası (2021)
INF	Enflasyon, Tüketici Fiyatları (yıllık %)	Dünya bankası (2021)
EMP	İstihdamın Toplam Nüfusa Oranı (%)	Dünya Bankası (2021)
EX	Mal ve Hizmet İhracatı (GSYİH %)	Dünya Bankası (2021)
TER	Küresel Terörizm Endeksi	Vision of Humanity (2021) Global Terrorism Database

Çalışmada kullanılan değişkenler ve bu değişkenlerin kaynaklarına yönelik bilgiler tablo 1’de yer almaktadır. Çalışmada kullanılan ampirik yöntem Eviews 10 paket programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan model (1) numaralı denklemde gösterilmiştir. (1) numaralı denklemdeki modelde kullanılan değişkenler ekonomik büyümenin belirleyicileri ile ilgili Das ve Das (2020), Biswas ve Saha (2014) ve Barro (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar baz alınarak kurulmuştur. Bu çalışmada kurulan modelin en önemli farkı modelde terör değişkeninin kullanılmış olmasıdır.

$$GDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 TER_{it} + \beta_2 FDI_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EMP_{it} + \beta_5 EX_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Çalışmada terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz gerek birim boyutu gerekse de zaman boyutu içerdiğinden zaman serisi ve yatay kesit yöntemlerine göre önemli bir avantaj içermektedir. Çalışmada kullanılan panel verinin birim boyutu (N) zaman boyutundan (T) küçüktür ($N < T$). Ayrıca zaman boyutu (T)

da görece olarak küçüktür. Bu sebeple çalışmada klasik panel veri analizi kullanılmıştır. Klasik panel veri analizinde üç farklı tahmin yöntemi bulunmaktadır. Bunlar; en küçük kareler (OLS), sabit etkiler (FE) ve rassal etkiler (RE) yöntemleridir. En küçük kareler (OLS) havuzlanmış verilerle zaman ve kesit boyutları ihmal edilerek gerçekleştirilen bir tahmin yöntemidir. Panel verilerde yer alan kesit katsayılarının sabit kabul edilmesi sonucu gerçekleştirilen tahmin yöntemine sabit etkiler (FE), kesit katsayılarının rastgele (tesadüfi) kabul edilmesi sonucu gerçekleştirilen tahmin yöntemine ise rassal etkiler (RE) yöntemi adı verilir (Greene, 2002; Wooldridge, 2002; Baltagi, 2005). Bu tahmin yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına bir takım testler sonucu karar verilir.

$$F(n-1, nT-n-K) = \frac{(R_{LSDV}^2 - R_{Pooled}^2)/(n-1)}{(1 - R_{LSDV}^2)/(nT-n-K)} \quad (2)$$

(2) numaralı denklemdeki F testi, analizde OLS yönteminin mi yoksa FE yönteminin mi kullanılacağını göstermektedir. F testinin boş hipotezi OLS yöntemini alternatif hipotez ise FE yöntemini işaret eder. (3) numaralı denklemde yer alan LM (Lagrange Multiplier) testi ise analiz için OLS yönteminin mi yoksa RE yönteminin mi kullanılacağını belirlemek için kullanılır. LM testinin boş hipotezi OLS yöntemini, alternatif hipotezi ise RE yöntemini işaret eder.

$$LM = \frac{nT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^n [\sum_{t=1}^T e_{it}]^2}{\sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^T e_{it}^2} - 1 \right]^2 \quad (3)$$

Tahmin yönteminin belirlenmesi için üçüncü test RE yönteminin mi yoksa FE yönteminin mi kullanılacağını belirlemek için yapılan Hausman testidir. Hausman testinin boş hipotezi RE yöntemini, alternatif hipotezi ise FE yöntemini göstermektedir. Hausman testi (4) numaralı denklemde yer almaktadır.

$$W = \frac{(\hat{\beta}_{FE} - \hat{\beta}_{RE})^2}{Var[\hat{\beta}_{FE}] - Var[\hat{\beta}_{RE}]} \sim \chi_K^2 \quad (4)$$

Çalışmada kullanılan modele ait açıklayıcı istatistikler ve korelasyon matrisi ek-1 ve ek-2'de yer almaktadır. Klasik panel veri analizinin en önemli varsayımları otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının olmamasıdır. Ancak bu varsayımların sağlanamaması durumunda Greene (2012) FGLS (Feasible Generalized Least Square) tahmincisini önermektedir. Bu çalışma da değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olduğundan FGLS tahmincisi kullanılmıştır. Çalışmanın temel amacı terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bu amaca yönelik olarak oluşturulan beş farklı model ile terörün

ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu analiz sonuçları tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2’de yer alan modeller çalışmanın temel amacına yönelik dizayn edilmiştir. Model 1 GDP bağımlı değişkeninin açıklayıcı değişkeni olarak sadece TER değişkenini ele almaktadır. Model 2’de GDP bağımlı değişkeninin açıklayıcı değişkeni olarak TER ve FDI değişkenini içermektedir. Model 3’te açıklayıcı değişken olarak INF eklenmiştir. Model 4’de ise açıklayıcı değişken olarak EMP değişkeni ilave edilmiştir. Model 5 en kapsamlı modeldir ve GDP bağımlı değişkeninin açıklayıcı değişkeni olarak TER, FDI, INF, EMP ve EX değişkenlerini ele almaktadır.

Çalışmada kullanılacak yöntemi belirlemek için yapılan F, LM ve Hausman testleri incelendiğinde; model 2 haricindeki bütün modellerde %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde FE yöntemi uygulama açısından önerilmektedir. Model 2’de ise Hausman testinin olasılık değeri %1 ve %5 anlamlılık değerlerinden büyük olduğundan RE yöntemi seçilmiştir.

Tablo 2
Ampirik Bulgular

Bağımlı Değişken: GDP (Büyüme); Örneklem: 6 Ülke; Dönem: 2005-2019					
Değişkeler	Model 1 FE	Model 2 RE	Model 3 FE	Model 4 FE	Model 5 FE
Sabit terim	7,527 (22,84)*	4,710 (2,49)**	6,124 (10,15)*	-19,372 (-4,06)*	-16,346 (-3,24)*
TER	-0,647 (-10,36)*	-0,370 (-1,53)**	-0,466 (-6,19)*	-0,397 (-5,120)*	-0,396 (-5,65)*
FDI		0,682 (2,03)**	0,644 (5,17)*	0,590 (4,76)*	0,287 (2,00)**
INF			-0,138 (-2,26)*	-0,177 (-2,96)*	-0,219 (-3,41)*
EMP				0,479 (5,28)*	0,363 (3,54)*
EX					0,172 (3,58)*
R ²	0,808	0,083	0,902	0,910	0,906
F testi	58,56	3,95	93,49	89,90	76,87
Model Seçimi					
F Testi	13,87 [0,00]	13,06 [0,00]	10,18 [0,00]	11,39 [0,00]	10,77 [0,00]

LM Testi	73,31 [0,00]	64,62 [0,00]	33,00 [0,00]	36,20 [0,00]	39,28 [0,00]
Hausman Testi	5,03 [0,02]	4,24 [0,11]	11,00 [0,01]	11,95 [0,01]	53,89 [0,00]

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler testlere ilişkin anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ise katsayıların t istatistiklerini göstermektedir.

Ampirik tahmin sonuçlarına göre, 5 numaralı model açıklayıcı değişkenlerin tamamını içermesi ve eğim katsayılarının tamamının anlamlı olması nedeniyle yorumlanmıştır. Bununla birlikte diğer modellerde katsayı anlamlılıklarında ve katsayı işaretlerinde model 5'i desteklemektedir. Tablo 2'deki model 5'in sonuçlarına göre terör (TER) değişkeni ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki mevcuttur. TER değişkeninin katsayısı negatif ve %1 seviyesinde anlamlıdır. Bu sonuç terörün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği yolundaki hipotezi desteklemektedir. TER değişkenindeki 1 birimlik artış GDP değişkenini 0,396 birim azaltmaktadır. Ayrıca model 5'in haricindeki diğer modellerde de TER değişkeni negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Terörün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği yolundaki hipotez bütün modellerde ispatlanmıştır.

Tablo 2'deki diğer değişkenler ekonomik büyümeyi etkileyen diğer makroekonomik değişkenlerdir. FDI değişkeninin katsayısı pozitif ve %5 seviyesinde anlamlıdır. FDI değişkeni beklentiler çerçevesinde büyümeyi olumlu etkilemektedir. INF değişkeninin katsayısı ise negatif ve %1 seviyesinde anlamlıdır. Bu bulgu da beklentiler çerçevesindedir ve INF büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. EMP değişkeni ve EX değişkenlerinin katsayıları ise pozitif ve %1 seviyesinde anlamlıdır. Her iki değişkende büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

SONUÇ

Terör yüzyıllardır insanlık üzerinde yıkıcı etkilerinden dolayı lanetlenmiş bir kavramdır. Terörün ölümcül etkilerinin yanında ekonomik ve sosyal etkileri bulunmaktadır. Temel olarak ülkelerin terörle mücadele için ayırdıkları büyük miktarlar ülkelerin kaynak kaybı olarak doğrudan bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında terörle mücadelenin finansmanı olarak ayrılan kaynağın üretim ve yatırım yerine bu alana kanalizasyon olmasından dolayı yaşanan üretim kaybı ekonomiler üzerindeki dolaylı etkisini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bunların yanında terörün yaşandığı ülkelerde terörün bölgesel ve sektörel etkisi

(örneğin turizm faaliyetlerine etkisi), uluslararası ticarete etkisi, üretim kanalından istihdama etkisi ve eğitim/sağlık gibi sektörlerle etkisi sebebiyle yaşanan refah kaybı terörün dolaylı ekonomik etkilerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte terörün ortaya çıkardığı dışsallıklarda mevcuttur. Gerek terörün finansmanı için gerekse de terörle mücadelenin finansmanı için savunma sanayiinin gelişimi bazı ülkelerde ekonomik anlamda pozitif dışsallıklar ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada terörün ekonomik etkilerinin en belirginlerinden olan ekonomik büyüme üzerine etkisi ampirik olarak analiz edilmiştir. Bu amaçla 2005-2019 döneminde BRICS-T ülkelerinde terörün ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın temel hipotezi terörün ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu yönündedir.

Çalışmanın ampirik bulguları incelendiğinde, ele alınan ülkeler ve dönem için beklentiler çerçevesinde terörün ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada kullanılan 5 modelde terör bağımsız değişkeninin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En detaylı model olan model 5’de terör değişkeninin katsayısı -0,396 olarak hesaplanmıştır. Bu terördeki bir birimlik artışın ekonomik büyümeyi 0,396 birim azaltacağı anlamına gelmektedir.

Terör olaylarının bütün bu olumsuz etkilerine rağmen dünya da giderek arttığı bir gerçektir. Günümüzde bazı ülkelerin terörü siyasi amaçları için kullandığına yönelik endişeler artmıştır. İnsanlık tarafından lanetlenen bir kavram olan terörün ekonomilere de ciddi olumsuz etkilerinin ortaya konulduğu bu çalışmanın sonucunda uluslararası toplumun terörün ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarını artırması gerektiği vurgulanmıştır. Yaşanabilir ve sürdürülebilir bir uluslararası toplum için teröre topyekûn bir karşı duruş şarttır.

Bu çalışma da büyümenin belirleyicileri olarak çeşitli sınırlılıklar da dikkate alınarak terör değişkeniyle birlikte doğrudan yabancı yatırımlar, enflasyon, istihdam ve ihracat değişkenleri kullanılmıştır. Gelecekte araştırmacıların terör ve ekonomik büyüme bağlantısını kurarken beşeri sermaye ve fiziksel sermaye gibi değişkenleri de kullanarak literatüre katkı sağlamaları mümkün görünmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Abadie, A., & Gardeazabal, J. (2003). The economic costs of conflict: A case study of the Basque country. *American Economic Review*, 93(1), 113-132.
- Akbaş, S. & Çütücü, İ. (2019). *Terör ve Ekonomi*. Beta Yayıncılık.
- Akıncı, M., Akıncı, G. Y., & Yılmaz, Ö. (2015). Terörizmin doğrudan ve dolaylı yatırımlar üzerindeki etkisi: Dış yardımlar ne kadar telafi edici?. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1), 1-33.
- Akıncı, M., Akıncı, Y. G., & Yılmaz, Ö. (2014). Terörizmin enflasyon ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Panel iki aşamalı en küçük kareler yöntemi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 5(1), 1-26.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, West Sussex: John Wiley&Sons.
- Barro, R. J. (2003). Determinants of economic growth in a panel of countries. *CEMA Working Papers 505*, China Economics and Management Academy, Central University of Finance and Economics.
- Başar, S., Künü, S. & Hopoğlu, S. (2016). Terörün BRICS ve MINT ülkelerindeki turizm faaliyetleri üzerine etkisi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 53(618), 43-50.
- Bayar, Y., & Gavriletea, M. D. (2018). Peace, terrorism and economic growth in Middle East and North African countries. *Quality & Quantity*, 52(5), 2373-2392.
- Biswas, S. & Saha, A. (2014). Macroeconomic determinants of economic growth in India: A time series analysis. *SOP Transactions on Economic Research*, 1(2), 54-72.
- Çınar, M. (2017). The effects of terrorism on economic growth: Panel data approach. *Journal of Economics and Business*. 35(1), 97-121.
- Das, M. K. & Das, T.(2020). Determinants of economic growth in India: A time series perspective. *Theoretical and Applied Economics*, 2(623), 263-280.
- Dünya Bankası (2021). Employment to population ratio, 15+, total (%), <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.EMP.TOTL.SP.ZS&country=>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Dünya Bankası (2021). Exports of goods and services (% of GDP), <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NE.EXP.GNFS.ZS&country=>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.

- Dünya Bankası (2021). Foreign direct investment, net inflows (% of GDP), <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS&country=>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Dünya Bankası (2021). GDP growth (annual %), Dünya Bankası Verileri, <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Dünya Bankası (2021). Inflation, consumer prices (annual %), <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=FP.CPI.TOTL.ZG&country=>, Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Gaibullov, K., & Sandler, T. (2008). Growth consequences of terrorism in Western Europe. *Kyklos*, 61(3), 411-424.
- Gökbunar, A. R. ve Ulsan, M. R. (2010). Terör: Nedenleri, türleri ve gelişim süreci. R. Gökbunar ve A. R. Gökbunar (Ed.), *Terör ekonomisi içinde* (s. 7-34). Beta Yayıncılık.
- Gökce, C. (2021). Güvenlik ve terör. Ö. Özçelik (Ed.), *Güncel paradigmalar ışığında dünya ekonomisi içinde* (s. 263-278). Ekin Yayınevi.
- Greenbaum, R. T., Dugan, L., & LaFree, G. (2007). The impact of terrorism on Italian employment and business activity. *Urban Studies*, 44(5-6), 1093-1108.
- Greene, W. H. (2002). *Econometric Analysis*, 5th Edition, New Jersey: Prentice-Hall International Inc.
- Greene, W. H. (2012). *Econometric Analysis*, 7th Edition, New Jersey: Prentice-Hall International Inc.
- Hunter, L. Y. (2021). Terrorism, regime type, and defense spending: A cross-national analysis. *Democracy and Security*, 1-33.
- Liapina, L. (2019). *Terörizmin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Özçelik, Ö., ve Önder, H. (2016). Savunma harcamalarına terör riskinin etkisi: Ampirik bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 36-46.
- Shah, S. W. A., Bakar, N. A., & Azam, M. (2016). Foreign direct investment, economic growth and terrorism events in Pakistan: A co-integration analysis. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 5(4), 155-167.

Şit, M. ve Karadağ, H. (2019). Ortadoğu'daki terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Panel veri analizi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(2), 1313-1329.

Vision Of Humanity (2021). Global Terrorism Index. <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/> Erişim Tarihi: 22.06.2021.

Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, Cambridge: MIT Press.

Zakaria, M., Jun, W. & Ahmed, H. (2019). Effect of terrorism on economic growth in Pakistan: An empirical analysis. *Economic Research*, 32(1), 1794-1812.

EKLER

Ek-1: Tanımlayıcı İstatistikler

	GDP	TER	FDI	INF	EMP	EX
Ortalama	4.640674	4.457778	2.315374	6.438053	53.27211	23.96378
Medyan	5.068852	5.050000	2.082756	6.156916	55.36500	24.53742
Maksimum	14.23086	7.800000	4.554254	16.33246	70.24000	36.03503
Minimum	-7.799994	0.000000	0.229456	-0.728171	39.10000	10.85137
Standart						
Hata	3.906858	2.507740	1.105741	3.361757	9.566801	6.636160
Gözlem	90	90	90	90	90	90

Ek-2: Korelasyon Matrisi

	GR	TER	FDI	INF	EMP	EX
GR	1.000000					
TER	0.185178	1.000000				
FDI	0.189113	-0.259473	1.000000			
INF	-0.254333	0.326671	-0.027646	1.000000		
EMP	0.284330	-0.053770	0.484512	-0.326337	1.000000	
EX	0.131626	0.174086	-0.134853	0.202688	-0.192205	1.000000

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: Terror is a concept that has devastating effects and has been on the agenda of societies for a long time. The economic, political, and social effects of terrorist events are among the important issues discussed in the literature. Terrorism has many economic effects. First of all, terrorist incidents cause production loss in the country/region where they are experienced. In addition, terrorism hinders domestic and foreign investors and causes investment to escape. In both cases, it hinders the economic growth of the country. Since production and investment are affected by terrorism, it will also decrease employment and cause an increase in unemployment. In addition to these, terrorism has negative effects on sectors such as transportation, tourism, and insurance. This study aims to empirically examine the effect of terrorism on economic growth in BRICS-T countries.

Method: In the study, the effects of terrorism on economic growth were analyzed for BRICS countries, namely Brazil, Russia, India, China, South Africa, and Turkey, which are among the developing countries. Panel data analysis method was used to examine the effect of terrorism on economic growth. This analysis includes both unit size and time dimension; it has an important advantage over time series and cross-section methods. Classical panel data analysis was used in the study. There are three different estimation methods in classical panel data analysis. These are; least squares (OLS), fixed effects (FE), and random effects (RE) methods. We decided, as a result of many tests, which of these estimation methods will be used. As a result of the F, LM, and Hausman tests to determine the method to be used in the study, the FE method was deemed appropriate.

Findings: According to the empirical estimation results, model 5 has been interpreted because it includes all of the explanatory variables and the slope coefficients are all significant. Empirical results show that there is a negative relationship between terror (TER) and economic growth. The coefficient of the TER variable is negative and significant at a 1% level. This result supports the hypothesis that terrorism adversely affects economic growth. One unit increase in the TER variable decreases the GDP variable by 0.396 units. Foreign direct investment positively affects growth within the framework of expectations. It has also been found that inflation has a negative impact on growth. Employment and export variables also affect growth positively.

Conclusion and Discussion: In this study, the effect of terrorism on economic growth, which is one of the most prominent economic effects, has been analyzed

empirically. In all five models used in the study, it has been clearly demonstrated that terrorism hurts economic growth. Despite all these negative effects of terrorist incidents, it is a fact that it is increasing in the world. Nowadays, concerns have increased that some countries are using terrorism for political purposes. As a result of the study, it was emphasized that the international community should increase its efforts to eliminate terrorism. Total opposition to terrorism is essential for a livable and sustainable international society.